

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญ

ตามยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ยุทธศาสตร์การพัฒนาคณาชนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนที่มีคุณธรรมนำความรู้ ส่งเสริมให้คนไทยเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตและสามารถจัดการองค์ความรู้ทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้สมัยใหม่ เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม นอกจากนี้ยังมียุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ โดยมุ่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ด้วยการส่งเสริมการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำในรูปแบบที่หลากหลายและจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ตามความพร้อมของชุมชน เกิดการสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนที่เน้นการผลิตเพื่อการบริโภคอย่างพอเพียง นำภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาใช้สร้างสรรคคุณค่าของสินค้าและบริการ พร้อมทั้งสร้างระบบบำเพาะวิสาหกิจชุมชนควบคู่กับการพัฒนาความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ เสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการอยู่ร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูล ตลอดจนยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับการปรับโครงสร้างการผลิตเพื่อสร้างความเข้มแข็งของภาคการผลิตและการบริการบนฐานการเพิ่มคุณค่าสินค้าและบริการจากองค์ความรู้และนวัตกรรม การบริหารจัดการที่ดี รวมทั้งการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์ เพื่อให้เกิดการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ ช่วยแก้ปัญหาความยากจนและมีการกระจายรายได้ที่ดีขึ้น (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550)

ในสภาวะการแข่งขันทางการค้าที่รุนแรงที่มาจากคู่แข่งทางธุรกิจทั้งภายในและภายนอกประเทศ ทำให้วิสาหกิจชุมชนขนาดเล็กของไทยที่ดำเนินการผลิตสินค้าเพื่อจำหน่ายต้องปรับตัว เรียนรู้ สภาพทางธุรกิจที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว และสามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างหลากหลาย เพื่อให้สามารถอยู่รอดและเติบโตได้

ยุทธศาสตร์ของประเทศและจังหวัดในเขตภาคตะวันออกจะมุ่งเน้นที่สินค้าของวิสาหกิจชุมชน อุตสาหกรรมเกษตรและแปรรูปอาหารเป็นสำคัญ ประกอบกับในปัจจุบันกระแสความต้องการของผู้บริโภคไทยที่ต้องการอาหารแปรรูปที่มีคุณภาพดีและมีความปลอดภัยเพิ่มสูงขึ้น และอุตสาหกรรมอาหารแปรรูปเป็นอุตสาหกรรมหลักของประเทศ อย่างไรก็ตาม วิสาหกิจชุมชน โดยเฉพาะที่เป็นอุตสาหกรรมแปรรูปอาหารที่มีแนวโน้มในการส่งออกสินค้าไปยังตลาดต่างประเทศมากขึ้น ได้พบกับปัญหาด้านคุณภาพของผลิตภัณฑ์ ไม่เป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคเท่าที่ควร รวมทั้งไม่มีระบบที่รับรองความปลอดภัยให้กับผู้บริโภคที่ดีพอ โดยเฉพาะในกรณีที่ต้องการจำหน่ายไปยังต่างประเทศที่มีเงื่อนไขเรื่องมาตรฐานคุณภาพและความปลอดภัยของอาหารที่ค่อนข้างสูง (สุวิมล กิริติพิบูล, 2547) เพราะเหตุนี้ จึงทำให้ยอดการจำหน่ายสินค้าลดลงและศักยภาพการแข่งขันทางการตลาดสาบสูญลง ทั้งนี้ ดัชนีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบของการส่งออกอาหารแปรรูป (RCA) ของไทย อยู่ที่ 1.79 เมื่อเทียบกับประเทศอาร์เจนตินา ที่ได้เท่ากับ 6.26 โดยอยู่ที่ลำดับที่ 60 ของทั่วโลก ซึ่งค่า RCA ที่ได้มากกว่า 1 ยังถือว่าประเทศไทยนั้นยังมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูป แต่ก็ไม่สูงมากนัก สิ่งที่ต้องพิจารณา คือ แนวทางที่จะใช้ ในการพัฒนายกระดับมาตรฐานการจัดการกระบวนการผลิตให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น ผลผลิตสินค้าได้อย่างมีคุณภาพที่ดีและมีความปลอดภัยสูง อันเป็นที่ยอมรับของตลาดสากล ดังนั้นวิสาหกิจชุมชนแปรรูปอาหารมีความจำเป็นต้องดำเนินการจัดทำระบบการจัดการคุณภาพขึ้น เพื่อเป็นต้นแบบในการพัฒนาระบบคุณภาพโดยของค์รวมต่อไป

Bruce Henderson ผู้ก่อตั้งกลุ่มบริษัท Boston Consulting Group และเป็นหนึ่งในปรมาจารย์ด้านกลยุทธ์องค์กร กล่าวไว้ว่า ความได้เปรียบในการแข่งขัน (competitive advantage) เป็นผลที่เกิดจากการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ เพื่อให้องค์กรมีสถานะที่ดีกว่าและเหนือกว่าคู่แข่ง ทั้งนี้ก็เพื่อสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจให้แก่ลูกค้า Henderson ได้นิยามกลยุทธ์ว่า “กลยุทธ์เป็นการค้นหาอย่างไตร่ตรองและรอบคอบ เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการ ที่สามารถนำไปพัฒนาความได้เปรียบในการแข่งขัน และความสามารถให้แก่ธุรกิจ” ซึ่งก็คือการพัฒนาศักยภาพในการแข่งขัน นั่นเอง

Michael E. Porter (1985) กล่าวไว้ว่า “กลยุทธ์การแข่งขันเป็นเรื่องการกระทำที่รุกและรับเพื่อสร้างตำแหน่งที่มั่นคงให้แก่ธุรกิจให้อุตสาหกรรมนั้นๆ พร้อมกับสามารถแข่งขันและมีผลกำไรที่ดีจากการลงทุน ตามความคิดของพอร์เตอร์ มีกลยุทธ์อยู่เพียง 3 ประการเท่านั้น ได้แก่ กลยุทธ์ผู้นำด้านต้นทุน กลยุทธ์สร้างความแตกต่าง และ กลยุทธ์เน้นเฉพาะส่วน” ดังนั้นการที่จะพัฒนาและช่วยให้วิสาหกิจชุมชนสามารถปรับตัวและดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจน

สามารถเตรียมความพร้อมของธุรกิจชุมชนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก ต้องมีการบริหารจัดการองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ ทั้งการพัฒนาหรือสร้างองค์ความรู้ รวมถึงการประยุกต์ใช้องค์ความรู้โดยผ่านกระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์ที่เหมาะสมมาผสมผสานร่วมกับจุดแข็งในสังคมไทย โดยสร้างความเชื่อมโยงกลยุทธ์การจัดการคุณภาพกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสร้างคุณค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำการศึกษาวิจัยในเชิงกลยุทธ์เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน ทำให้มีต้นแบบเชิงกลยุทธ์ที่สร้างความเข้มแข็งให้กับวิสาหกิจชุมชน สามารถเป็นแบบอย่างเพื่อเรียนรู้และประยุกต์ใช้ เพื่อเพิ่มศักยภาพการแข่งขันให้แก่ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนแปรรูปอาหาร

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการวิจัยการจัดการคุณภาพเพื่อพัฒนาศักยภาพการแข่งขันของวิสาหกิจชุมชนแปรรูปอาหารในเขตภาคตะวันออก เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐาน (Base-line Data) ในการพัฒนาศักยภาพการแข่งขันของผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนแปรรูปอาหารในภาคตะวันออก ตลอดจนเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดแนวทางในการพัฒนาระบบคุณภาพของประเทศต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาการจัดการคุณภาพของวิสาหกิจชุมชนแปรรูปอาหารในเขตภาคตะวันออก

1.2.2 เพื่อพัฒนาต้นแบบในการจัดการคุณภาพของวิสาหกิจชุมชนแปรรูปอาหารในเขตภาคตะวันออก

1.3 ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายในการศึกษาถึงการจัดการคุณภาพเพื่อพัฒนาศักยภาพการแข่งขันของวิสาหกิจชุมชนแปรรูปอาหารในเขตภาคตะวันออก เพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันของผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน โดยมีขอบเขตของการวิจัยในด้านต่างๆ ดังนี้

1.3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตด้านเนื้อหาที่เป็นประเด็นสำคัญ คือ วิสาหกิจชุมชน การพัฒนาศักยภาพการแข่งขัน การจัดการคุณภาพ และการจัดการคุณภาพในธุรกิจอาหาร

1.3.2 ขอบเขตผู้ให้ข้อมูลสำคัญและประชากร

งานวิจัยนี้ ใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมระหว่างวิธีการวิจัยเชิงปริมาณและวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษา “การจัดการคุณภาพของวิสาหกิจชุมชนแปรรูปอาหารในเขตภาคตะวันออก” โดยจะศึกษาสภาพการณ์การจัดการคุณภาพของวิสาหกิจชุมชนแปรรูปอาหาร ทั้งนี้ เพื่อแสดงให้เห็นถึงสภาพปัจจุบันของอุตสาหกรรม การจัดการคุณภาพ ตลอดจนแนวทางในการจัดการคุณภาพของวิสาหกิจชุมชนแปรรูปอาหาร โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (Depth Interview) ในลักษณะ Semi-Structure Interview กับนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้นำความคิดด้านการจัดการคุณภาพ และเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม กับผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนแปรรูปอาหารในเขตภาคตะวันออก

1.3.3 ขอบเขตด้านระยะเวลา

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระยะเวลาดำเนินการศึกษากิจการการจัดการคุณภาพเพื่อพัฒนาศักยภาพการแข่งขันของวิสาหกิจชุมชนแปรรูปอาหารในเขตภาคตะวันออก ตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2552 – กันยายน 2553

1.4 ประโยชน์ที่ได้รับ

1.4.1 ได้ข้อมูลเชิงลึกถึงรูปแบบความเป็นมาของการจัดการคุณภาพในวิสาหกิจชุมชนแปรรูปอาหาร และสามารถนำมาสร้างกลยุทธ์ที่เป็นระบบในการจัดการคุณภาพให้กับผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนแปรรูปอาหาร

1.4.2 ได้กลยุทธ์และข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในการสร้างต้นแบบการจัดการคุณภาพให้ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนแปรรูปอาหาร

1.4.3 ได้แนวทางพัฒนาให้ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนแปรรูปอาหารในเขตภาคตะวันออกของไทยมีความเข้มแข็งสามารถแข่งขันได้

1.4.4 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจแก้ปัญหา ปรับปรุงประสิทธิภาพของการจัดการคุณภาพ และสนับสนุนให้วิสาหกิจชุมชนแปรรูปอาหารสามารถแข่งขันได้ในตลาดโลก